

Vergelijken van pensioenstelsels: geen eenvoudige en eenduidige bezigheid voor de VVSPTN

Een discussie nota, op persoonlijke titel, opgesteld door W.C. de Vries

27 april 2015

1. Inleiding:

Op de AV van 23 februari jl. is in de rondvraag de suggestie gedaan of er niet een mini-conferentie georganiseerd kon worden met als onderwerp het vergelijken van pensioenstelsels. E.e.a. in het kader van de landelijke discussies over de toekomst van het Nederlandse pensioenstelsel.

Hierbij werd o.m. verwezen naar publicaties betreffende o.a. het pensioenstelsel in Chili dat, op basis van publicaties, meer ingericht zou zijn op individuele wensen en minder overheidsbemoeienis.

In deze discussie nota, opgesteld op persoonlijke titel, wordt ingegaan op een aantal aspecten waar rekening mee gehouden zou moeten worden om tot een goed en betrouwbaar vergelijk te kunnen komen.

2. Eerste reactie VVSPTN:

In een eerste reactie tijdens de AV gaf J. Aanstoot, als vz. van de VVSPTN, aan dat er ook binnen de NVOG (waar de VVSPTN bij is aangesloten) de nodige vraagtekens worden gezet bij de huidige implementatie van ons pensioenstelsel. Als voorbeeld noemde hij o.a. de presentatie die de heer J. Berkemeijer vorig jaar gaf tijdens de mini-conferentie. Hierbij werd een alternatief gepresenteerd aangeduid als Individueel Solidair DC (ISDC).

In de BV van de VVSPTN, d.d. 20 april jl. is besloten om een korte situatieschets op te stellen en deze voor verdere communicatie ter beschikking te stellen. Dit schrijven is een poging daar toe.

3. Aanleiding tot de discussie: een inleidende beschouwing

Het Nederlandse pensioenstelsel staat sinds 2008 onder hevige druk. De crisis heeft er mede voor gezorgd dat pensioenen sindsdien nauwelijks meer geïndexeerd zijn en een grote groep gepensioneerden een achteruitgang in bruto (en dus netto besteedbaar) inkomen heeft moeten incasseren.

- We laten de (voor gepensioneerden in het bijzonder, nadelige) fiscale maatregelen van de Nederlandse overheid hier buiten beschouwing.

Toch, en dat mag best vermeld worden, zijn de pensioenfondsen overeind gebleven terwijl grote banken met staatssteun (en ten koste van behoorlijke verliezen) overeind geholpen moesten worden.

Er is een nieuw financieel toetsingskader (nFTK) opgesteld waaraan alle pensioenfondsen zich vanaf 1 januari 2016 moeten houden:

- Buffers moeten omhoog om een “grotere zekerheid voor de toekomst” te creëren.

- Pensioenkortingen kunnen worden “uitgesmeerd” over 10 jaar, dito herstelmaatregelen.
- Een “gemiddelde” Dekkingsgraad is ingevoerd om al te grote fluctuaties wat te “dempem”.
- Toekomstige verplichtingen moeten worden verdisconteerd met een “rekenrente” die (zeker op dit moment) significant lager is dan het gemiddelde (lange termijn) rendement van de meeste pensioenfondsen. De Nederlandsche Bank (DNB) stelt, als toezichthouder, deze rekenrente, verplichtend, vast voor alle Nederlandse Pensioenfondsen.
- Deze rekenrente wordt verondersteld van toepassing te zijn over een langdurige periode.

Er lopen op dit moment een aantal discussies door elkaar:

1. De (kunstmatige) lage rekenrente zorgt ervoor dat de toekomstige verplichtingen (lees uit te betalen pensioenen) als dusdanig hoog worden berekend (door rekenregels door de overheid vastgesteld), dat de suggestie wordt gewekt dat er systematische tekorten zijn.
2. De jongere generatie wordt voorgespiegeld dat bij ongewijzigd beleid de oudere generaties de “ruif leeg eten”. De roep om een individueel stelsel wordt hierdoor steeds luider.
3. De discussie rondom “zekerheid” en “de hoogte” van (pensioen) uitkeringen gerekend over een periode van ca 40 tot 60 jaar.

Op basis van deze discussies wordt dan al snel de conclusie getrokken dat het Nederlandse stelsel, ondanks een nieuw nFTK (dat gedeeltelijk via politieke motieven is opgesteld), op korte termijn fundamenteel veranderd zou moeten worden.

Het is de stellige overtuiging van opsteller dat, bij een andere opzet en hoogte van de “rekenrente” er nauwelijks enige discussie was geweest; nu zijn de resultaten kunstmatig laag en lijkt het alsof er angst wordt gecreëerd. (zie ook verder)

- Verbazingwekkend dat bij de discussie rond de Thales CDC regeling, er wel voor langere termijn veronderstellingen van het verwachte rendement van een fonds uitgegaan mag worden bij het vast stellen van de “kostendekkende premie”.
- Door huidige economisch (ECB) beleid worden (markt)rentes kunstmatig laag gehouden, terwijl de gemiddelde rendementen van de fondsen significant hoger zijn.

Het hanteren van de “doorsnee” premie geeft criticasters aanleiding te stellen dat jongeren te weinig rechten opbouwen. Dat ook jongeren ouder worden, en dus ook dan nog steeds pensioen moeten opbouwen, lijkt nog niet tot bepaalde groepen doorgedrongen te zijn.

- Pensioen opbouw leeft bij de gratie van rente-op-rente (beter wellicht : rendement-op-rendement). Dit geldt in-principe voor elk stelsel. De eerste ingelegde premies renderen a.h.w. het beste vanwege de lange looptijd.
- In plaats van de doorsnee premie zijn andere systemen te bedenken, maar het uiteindelijke resultaat zal zijn dat naarmate de pensioenleeftijd nadert, de premie excessief gaat stijgen of de opgebouwde rechten sterk gaan dalen.
 - Te denken valt bijvoorbeeld aan een leeftijdsafhankelijke premie die met bijv. ca 4% (gemiddeld rendement van een pensioenfonds) per jaar omhoog gaat.
 - Over 40 jaar opbouw dus een toename met een factor 5 aan te betalen premies (van begin tot eind).

- Vergeleken met de doorsneepremie, in de aanvang ca factor 2 lager dan doorsnee, aan het einde factor 2.5 hoger dan doorsnee.
 - Om met bekende politici te spreken: “eerst het zoet, dan het zuur”.
- De gevolgen voor de werkgelegenheid van (toekomstige, nu dus jongere!) oudere werknemers zouden hierdoor weleens ernstig kunnen zijn.
- Wie het korte termijn perspectief laat prevaleren, moet op latere leeftijd niet gaan klagen. Of te wel, het is gewoon “reculer pour mieux sauter” (excusez le français).

Wie nu zekerheid wil hebben over wat er ons over 10 jaar, laat staan over 40 a 60 jaar, staat te wachten, zal eens bij zich zelf te rade moeten gaan over hoe de verschillen in de economische (en persoonlijke) situatie van 10 jaar (resp. 40 a 60 jaar) geleden waren vergeleken met nu en of dat overeen kwam met zijn / haar verwachtingen. Ergo, het met 100% zekerheid voorspellen (en regelen) van een toekomstige situatie is met de nodige mitsen en maren omgeven. Wel kun je de nodige voorzorgen treffen om zoveel mogelijk voorbereid te zijn op toekomst.

- Dat er een lange termijn voor een (lage) rente wordt gehanteerd, valt te verdedigen als er een soort “benchmark” voor een pessimistische lange termijn strategie moet worden vastgesteld. Echter, door het onverkort (gedurende lange geprognosticeerde termijn) vasthouden aan een dergelijk pessimistisch (economisch) scenario, zonder de verwachting dat “na regen, de zon weer gaat schijnen” zegt meer over de wijze van economisch beleid en dito inzicht, dan over ons pensioenstelsel! Een variant op een bekende uitspraak luidt “waar visie ontbreekt, regeert de boekhouder”.
- We hebben in West-Europa de afgelopen 60 jaar in relatief gunstige omstandigheden kunnen leven. Dat heeft een positief effect gehad op de ontwikkeling van de welvaart, verdiensten, medische zorg etc. En dus ook op de oudedagsvoorzieningen. Veel van onze verwachtingen voor de toekomst zijn, denk ik, gebaseerd op de veronderstelling dat het ook in de (nabije) toekomst doorgaat zoals het tot nu toe min of meer is gegaan. Maar, wie kijkt naar de “uitdagingen” waar “Europa” nu voor gesteld staat, mag op zijn minst wel eens zijn wenkbrauwen fronsen. Ergo, welke “zekerheid” hebben we dat we dat de veronderstellingen betreffende economische groei, bevolkingssamenstelling, afwezigheid van gewapende conflicten binnen onze economische invloedssferen etc. correct zullen blijken te zijn? En dus de verwachtingen aangaande pensioenen?

Hoe we het ook wenden of keren, bij pensioenvoorzieningen praten we overeen lange termijn denken, met een dusdanige lange termijn dat er van “zekerheid” c.q. “garantie” mijns inziens geen sprake kan zijn. Dit lijkt mij onafhankelijk van welk stelsel dan ook, tenzij men gelooft dat “de overheid” wel gaat (en kan) bijpassen.

4. Aanleiding tot de discussie: vraag om vergelijking

Tijdens de AV werd gevraagd om een nader licht te werpen op pensioenstelsels zoals die elders worden gehanteerd. Dit naar aanleiding van diverse publicaties in de media waar o.a. het Chileense stelsel werd genoemd. Opvallend overigens dat bijna niemand spreekt over de situatie in Duitsland, Frankrijk en België.

Als je een goed vergelijk wilt maken moet je enerzijds goed op de hoogte zijn van de specifieke karakteristieken van het te vergelijken stelsel. Tevens zullen ook de in het voorafgaande aspecten moeten worden meegenomen zoals toekomstbestendigheid, hoogte van de uitkeringen en gevoeligheid voor economische fluctuaties.

- Het Griekse stelsel is hard onderuit gegaan tijdens de Euro crisis. Vanwege enorme druk op de staatsbegroting moest er enorm worden “gereduceerd” op de publieke (pensioen) uitkeringen. Kortingen van bijna 50% bleken niet ongewoon etc.
- Frankrijk is één van de EU landen die op te grote voet leven. Met een pensioenstelsel dat nagenoeg volledig is gebaseerd op een omslagstelsel, is het niet moeilijk na te gaan wat er zou kunnen gebeuren als er daar flink bezuinigd moet worden (het “de wal keert het schip principe”).
- Brazilië behoorde ca 10 jaar geleden tot de snelst groeiende economieën van de wereld. Nu is het kommer en kwel. Ook daar moet flink worden ingegrepen.

Om als VVSPTN een goed vergelijk te maken ontkom je dus ook niet aan de vraag of die andere systemen het beter zouden hebben gedaan dan “het” systeem in Nederland. Zoals hierboven al aangeduid, is het vooral de manier van (een lage) rekenrente vaststellen over een (zeer) lange termijn, die een groot deel van de discussie bepaalt.

- Tot aan 2008 werd een vaste rekenrente van 4% gehanteerd. De huidige discussies werden niet gehoord. De uitkomsten van de “sometjes” waren immers “mooi”.
- Sindsdien wordt een meer “dynamische” manier (UFR) gehanteerd, die evenwel naar boven werd afgetopt op 4%.
- Medio juli 2015 maakte de DNB bekend de rekenrente te verlagen van 4.2% naar een “realistischer waarde” van 3.3%. En lagere waarden liggen vast in het verschiep.
 - “Lang” en “betrouwbaar” zijn relatieve begrippen.

Een belangrijk aspect dat momenteel meespeelt in diverse discussies is de vraag of pensioenfondsen “een aanspraak op een bepaald inkomen opbouwen” dan wel “een bepaald vermogen”. In dat laatste geval zijn elementen als “dekkingsgraad” en “rekenrente” in feite niet meer van toepassing en is de uiteindelijke pensioenuitkering niet meer “gegarandeerd”.

- Het ISDC model, zoals eerder gememoreerd, maakt geen gebruik van de rekenrente, maar van de actuele rendementen. De hoogte van de uitkering is afhankelijk van het uiteindelijke “individuele” vermogen, dat, afhankelijk van behaalde rendement, jaarlijks aangepast wordt.

Dat een crisis invloed heeft op de uitstaande beleggingen is evident. Elk systeem heeft daarmee te maken. In Griekenland is duidelijk geworden wat er kan gebeuren bij een volledig omslagstelsel en een laakbaar economisch beleid. In Nederland zijn de pensioenen de afgelopen 7 jaar nauwelijks verhoogd, maar van een drastische verlaging is geen sprake. Sterker nog, de pensioenvermogens zijn hoger dan ooit tevoren, alleen de rekenrente veroorzaakt het idee van “tekorten”.

- Hoe het ISDC systeem werkt bij een crisis, is tijdens de vorige mini-conferentie niet duidelijk geworden. Het kan haast niet anders of ook hier moet bij de ingelegde premies een soort “buffer” toeslag worden verdisconteerd, om toch een vorm van “robuustheid” te hebben.

Uit bovenstaande valt te concluderen dat het "vergelijken" van pensioenstelsels sterk bepaald wordt door diverse invalshoeken en qua resultaat sterk afhankelijk zijn van economische ontwikkeling mondiaal alsmede van allerlei wetgeving. Ook de toenemende invloed van "Brussel" kan niet uit het oog verloren worden.

5. Vergelijking van pensioen stelsels: een doenlijke activiteit?

Op basis van bovenstaande kan de conclusie getrokken worden dat het niet doenlijk lijkt, als VVSPTN een zinvol, "simpel" vergelijk op te stellen van diverse pensioenstelsels.

Verschillen in inzicht over:

- de uitgangspunten (inkomen vs. vermogen opbouwen)
- "sparen" vs. "omslag"
- economische veronderstellingen op korte en lange termijn
- "solidariteit" tussen de diverse generaties

maken dit, zeker voor de VVSPTN, een ondoenlijk opgave.

Gelukkig bieden diverse fora mooi materiaal om te bestuderen.

Ik noem hier:

- OECD studie "Pensions at a glance"
 - Zie: <http://www.oecd.org/els/public-pensions/oecd-pensions-at-a-glance-19991363.htm>
 - Een mooie uitgebreide site. Bekijk ook eens Frankrijk en Duitsland!
- CPB studie "international vergelijking van pensioenstelsels"
 - Uitgebreid verhaal waarin o.a. Denemarken, Zweden , Chili en Australië worden genoemd.
 - Bijlage bij dit schrijven.
- Netspar study
 - Interessante beschouwingen van internationale stelsels.
 - Bijlage bij dit schrijven.

Tenslotte nog een berichtje: (Uit de Financiële Telegraaf , 19 okt 2015)

'Nederland heeft het een-na-beste pensioenstelsel ter wereld'

Het pensioenstelsel van Nederland is bijna het beste ter wereld. Ons land hoeft alleen Denemarken boven zich te dulden. [Dat zegt adviesbureau Mercer](#) op basis van eigen onderzoek.

Vorig jaar stond Nederland nog op de derde plaats, maar Australië werd dit jaar gepasseerd dankzij een toename van het spaartegoed van huishoudens. Mercer stelt dat in Nederland vooral de mate waarin het pensioen voorziet in een leefbaar minimuminkomen het afgelopen

jaar is verbeterd. Over de toekomstbestendigheid zijn de geluiden minder positief, daarvan nam de score af.

Verbeterpunten

Mercer geeft ook een aantal verbeteringspunten aan voor Nederland. De overheid zou het aantrekkelijker kunnen maken om extra te sparen voor het pensioen, en opgebouwd kapitaal moet beter beschermd worden tegen fraude of faillissement van werkgevers. Het belang van aanpassingen neemt toe door de stijging van de levensverwachting. “Zonder aanpassingen kan die niet het hoofd worden geboden en staan pensioenstelsels onder grote druk. Nederland loopt in deze discussie behoorlijk voorop”, aldus het adviesbureau.

Eerste plaats

Het zou volgens het adviesbureau zomaar kunnen dat Nederland volgend jaar bovenaan de pensioenranglijst staat. “Dan gaat de index namelijk rekening houden met het fenomeen dat de pensioendatum gekoppeld is aan de sterftetrend. Nederland is een van de weinige landen waar dat al het geval is”, aldus Tim Burggraaf, pensioendeskundige bij Mercer. Eerder dit jaar werd Nederland al door verzekeringsmaatschappij Allianz uitgeroepen tot het beste internationale pensioenstelsel.

6. Conclusie:

Het vergelijken van pensioenstelsels is niet een rechttoe rechtaan bezigheid. Laat staan het rangschikken in termen als “best”. Zeker als condities en omstandigheden niet direct vergelijkbaar zijn. Ook nationale regels spelen een rol.

Toch zijn er een aantal interessante publicaties die een (breed) beeld geven van wat er zoal buiten Nederland plaatsvindt. Toch lijkt Nederland het nog niet zo slecht te doen. Wel lijkt een goede uitleg van achtergronden enerzijds nodig te zijn, anderzijds lijkt de overheid momenteel te veel “zekerheid” te willen inbouwen met allerlei problemen van nu.

Voor de gepensioneerden van nu lijkt het evenwel zaak om goed in te gaten te houden of er, bij een eventuele overgang naar een ander stelsel, niet uit de reeds opgebouwde pot wordt gegraaid. Werkgevers, werknemers en sociale partners en de wetgever hebben op dit moment een onevenredig grote zeggenschap (en invloed) op vermogen dat in het verleden is opgebouwd ten behoeve van de huidige generatie gepensioneerden. “Pensionado, let op Uw Saeck”!